

Közlemények

IZSÁK LAJOS

A Magyar Szabadság Párt megalakulása és tevékenysége 1946–1947

1946 tavaszán, az új államforma megteremtése után a legkülönbözőbb formában jelentkező jobboldali politikai törekvések, valamint a kiosztott földek megvédését célzó paraszti megmozdulások hatására érlelődött meg a munkáspártok vezetőiben az az elhatározás, hogy az ország közvéleménye elé tárják a koalíción belüli ellentéteket, és a baloldali pártok összefogásának megteremtésével együtt támadást indítanak a Kisgazdapárt jobbszárnya ellen. A Magyar Kommunista Párt (MKP), a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a Nemzeti Parasztpárt (NPP) és a Szakszervezeti Tanács – amelyeknek részvételével 1946. március 5-én megalakult a Baloldali Blokk¹ – nyilatkozatát március 6-án hozták nyilvánosságra. Ez az okmány megállapította, hogy a baloldal együttes erővel veszi fel a harcot az „előretörő” reakcióval szemben, amely a magyar demokrácia vívmányait veszélyezteti, s továbbfejlődését akadályozza. A nyilatkozat leszögezte, hogy a Baloldali Blokkba tömörült pártok és a Szakszervezeti Tanács a „Független Kisgazdapárt reakciós jobbszárnyával nem hajlandó együttműködni, de továbbra is állja a szövetséget a Független Kisgazdapárt demokratikus elemeivel”, sőt ez utóbbiakat egyúttal felszólította arra is, hogy „a nemzetmentő harcból ők is teljes erővel vegyék ki részüket”.² A Baloldali Blokk március 7-i budapesti nagygyűlése – amelyre közel 400 000-en vonultak fel „Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!” jelszóval – után a Kisgazdapárt vezetői előtt is világossá vált, hogy a baloldal követeléseit – köztük az FKGP „önmegtisztítására” vonatkozó igényt – valamilyen formában végre kell hajtani. A két munkáspárt mellett az NPP is határozottan kiállt amellett, hogy a Kisgazdapárt minél gyorsabban vonja le a konzekvenciákat a

¹ Az 1946 eleji politikai küzdelmeket, a Kisgazdapárt korabeli magatartását és a Baloldali Blokk megalakulásának körülményeit különböző oldalról részletesen mutatja be és elemzi: *Szakács Sándor*: Földosztás és agrárfejlődés a magyar népi demokráciában. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1946. 49–65. *Ságvári Ágnes*: Népfront és koalíció Magyarországon 1936–1948. Kossuth Könyvkiadó, 1967. 136–147.; *Donáth Ferenc*: Demokratikus földreform Magyarországon 1945–1947. Akadémiai Kiadó, 1969. 243–261.; *Szabó Bálint*: Népi demokrácia és forradalomelmélet. A marxista forradalomelmélet fejlődésének néhány kérdése Magyarországon 1935–1949. Kossuth Könyvkiadó, 1970. 140–149.; *Orbán Sándor*: Két agrárforradalom Magyarországon. Demokratikus és szocialista agrárátalakulás 1945–1961. Akadémiai Kiadó, 1972. 45–64.; *Tóth István*: A Nemzeti Parasztpárt története 1944–1948. Kossuth Könyvkiadó, 1972. 134–151.; *Balogh Sándor*: Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945–1947. Kossuth Könyvkiadó, 1975. 167–190.; *Vida István*: A Független Kisgazdapárt politikája 1944–1947. Akadémiai Kiadó, 1976. 133–168.

² A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948. (A továbbiakban: MKP és SZDP határozatai). Kossuth Könyvkiadó, 1967. 621–622.

személyi kérdések tekintetében. „Szövetkezünk a munkáspártokkal arra – szögezte le Veres Péter pártelnök az NPP március 10-i nagyválasztmányi ülésén –, hogy a Kisgazdapárt jobboldalán lévő úri osztály, ipari és földbirtokos és hivatalnok urakat rákényszerítsük arra, hogy szépen félrehúzódjanak a földkérdéstől, a közigazgatástól, az állami élettől, a gazdasági életből, és engedjék a demokrácia valóságos erőit a magyarság nemzeti erőviszonyai alapján érvényesülni... Húzódjanak a nemzetgyűlés jobboldalára, szépen oda, ahova társadalmilag is tartoznak.”³ Az FKGP vezetői azonban ezt a problémát úgy szerették volna megoldani, hogy a pártot, s főleg a centrumot, a lehető legkevesebb veszteség érje, így elsősorban olyan politikusoktól kívántak megszabadulni, akik személyes ellenfeleik is voltak. A kizárások végrehajtását egyébként Tildy Zoltán és a párt balszárnya is támogatta.

A pártközi tárgyalások megindulásakor közel 40 kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő kizárása került szóba. Ezek között szerepelt Saláta Kálmán, Pásztor Tamás, Adorján József, Gyulai László, Jaczkó Pál, Belső Gyula, Palinay Ferenc, Eszterhás György és mások.⁴ Az FKGP budapesti törvényhatósági bizottsági tagjai közül pedig – többek között – Királdy Lajosné, Szelnár Aladár, Sztahó Endre, Kelemen Lajos, Rózsa Gyula voltak a kizárandók listáján. A nemzetgyűlési képviselők és a fővárosi törvényhatósági bizottsági tagok kizárásával egyidejűleg tervek készültek a balszárnyak az FKGP vezető szerveiben, apparátusában és egyéb területen lévő pozícióinak megerősítésére. A tárgyalások kezdetekor Sulyok Dezső, Vásáry István és az FKGP jobboldalának más hangadói nem szerepeltek a kizárandók listáján. Március 10-én azonban fordulat következett be a kizárandók személyét illetően. Tildy Zoltán a pártvezetőség tajainak, valamint a képviselők egy részének jelenlétében megtartott „bizalmas pártértekezleten” már egyenesen követelte, hogy Sulyokot, Vásáryt és azokat a párttagokat, akik miatt a párt állandóan „nehéz helyzetbe kerül”, zárják ki.⁵ Tildy álláspontját Nagy Ferenc és Kovács Béla is elfogadta, és a pártközi értekezleten bejelentették, hogy hozzájárulnak Sulyokék kizárásához.

Március 11-én Kovács Béla, a Kisgazdapárt főtitkára értekezletre hívta össze a párt nemzetgyűlési képviselőit. Itt Nagy Ferenc bejelentette, hogy a párt elfogadja a Baloldali Blokk követeléseit, s egyúttal hosszabb beszédben részletezte a pártban kialakult helyzetet. A képviselőknek nyíltan megmondta, hogy az FKGP jelenlegi összetételében nem nevezhető koalíciós pártnak, hanem „inkább ellenzéki pártnak”, ahol egyesek nem akarják a koalíciós együttműködést fenntartani. Erre mutatnak a pártban történt különböző kezdeményezések, néhány képviselő parlamenti megnyilatkozása és magatartása, akik nem hajlandók azonosítani magukat a pártvezetőség politikájával. „Éppen ezért – szögezte le végül Nagy Ferenc – nem is külső kívánságra, hanem a belső egység s a munkaképeség biztosítása érdekében a pártvezetőség arra az elhatározásra jutott, hogy a párt több képviselőtagjához azt a felhívást fogja intézni: folytassák politikai tevékenységüket a párt keretein kívül.”⁶ Másnap az FKGP 20 nemzetgyűlési képviselője: Dénes István, Drózdy Győző, Fillér László, Halter Béla, Hegymegi Kiss Pál, Kiss Ferenc, Kovács László,

³ Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézete Archivuma (a továbbiakban: PI Arch.) 284. f. II.

⁴ PI Arch. 285/2–9.

⁵ *Vida* 162–163.

⁶ *Dr. Némethy Jenő: A kisgazdapárt útja. A Függetlenségi Frontban 1945–1948. Második rész. Kézirat. 1968. Nemzeti Múzeum. Újkori Dokumentumok Gyűjteménye. 120.*

Ledniczky Lajos, Lévy Zoltán, Nagy Vince, Nagyiván János, Némethy Jenő, Pászthory István, Stühmerné Obserschall Ilona, Sulyok Dezső, Ternay István, Vásáry István, Vásáry József, Veér Imre és Veress Anna meg is kapta a párttagságuk megszűnését rögzítő határozatot.⁷

A fenti képviselők kizárása azonban nem jelentette egyúttal az FKGP-n belüli jobbszárny felszámolását, annak ellenére sem, hogy néhány jobboldali politikus (Pálffy Géza gróf, Baráthy Huszár Elemér és mások) – főleg az államforma kérdésében elfoglalt hivatalos kiscgazdapárti álláspont miatti tiltakozásként – még jóval a kizárások előtt elhagyta a pártot.⁸ „A vezérfarkasok kívül kerültek – állapította meg joggal a baloldali polgári ellenzék lapja, a Haladás –, a többiek pedig együtt bégetnek a bárányokkal, a belpolitikai válság tehát megoldódott. Naivitás lenne azonban azt hinni, hogy a koalíció válságát csupán néhány okvetetlenkedő képviselő okozta, s hogy ezek eltávolításával a Független Kiscgazdapárt megszabadult belső ellenzékétől.”⁹ Nemcsak a kiscgazdapárti jobboldal teljes felszámolása nem sikerült, kevés eredménnyel zárult a jobboldali elemeknek a Függetlenségi frontból való kiszorítása is. Sulyokék kizárásával a jobboldal pozíciói a koalíción belül valamelyest gyengültek, de korántsem az MKP által tervezett mértékben és módon.

1946. március 12-én, közvetlenül a kizárási levelek kézhezvétele után az FKGP-ből kizárt képviselők közül 16 képviselő Vásáry István háznagyi szobájában értekezletet tartott, ahol már szóba került az új párt megalakításának az ügye is.¹⁰ A megbeszélésen többen azon a véleményen voltak, hogy lépjenek be együtt valamelyik a Magyar Nemzeti Függetlenségi Fronton (MNFF) kívül álló pártba. Sulyok Dezső az érdeklődő újságíróknak azt a kijelentést tette, hogy ő egyelőre nem lép be egyik működő politikai pártba sem, hanem párton kívül marad.¹¹ A kizárt képviselők körében vita alakult ki a párt elnevezése körül is. Nagy Vince szerint a párt nevéül többen a „Kossuth Párt” elnevezést ajánlották, ezzel szemben ő, mint a párt volt elnöke, azt javasolta, hogy ezt a nevet ne vegyék fel, nehogy „néhány királypárti érzelmű képviselőt” elriasszanak a belépéstől.¹² A sorozatos pártalakítási tárgyalásokba a kezdeti bizonytalankodás után végül is igen aktívan kapcsolódott be Sulyok Dezső, akit a képviselők március 15-én az új párt, a Magyar Szabadság Párt (MSZP) elnökévé választottak meg. A Kiscgazdapártból eltávolított képviselők közül az új párt megalakításában és munkájában Dénes István, Fillér László, Ledniczky Lajos, Veér Imre és Veress Anna nem vett részt, ők mint párton kívüli képviselők folytatták tovább parlamenti tevékenységüket, illetve politikai munkájukat.¹³

A kiscgazdapártból kizárt képviselők fentebbi megállapodása természetesen még nem jelentette egyúttal a párt hivatalos elismerését. Sulyokék pártalakulásuk után ezért legfontosabb feladatuknak azt tartották, hogy működésükhöz megszerezzék a Szövetséges

⁷ PI Arch. 285;2–9.; *Némethy* 121.

⁸ PI Arch. 285/1–4.

⁹ Haladás. 1946. március 28.

¹⁰ *Némethy* 122. és *Nagy Vince*: Októbertől – októberig. Emlékiratok – önéletrajz. New York, 1962. 298.

¹¹ Népszava, 1946. március 14.

¹² *Nagy Vince*: 299.

¹³ *Desiderius Sulyok*: Zwei Nächte ohne Tag. Zürich, Thomas Verlag, 1948. 395; *Némethy* 123. Nemzetgyűlés Naplója (a továbbiakban: NN) Bp. 1946. I. köt. 893. és Világ, 1946. március 17.

Ellenőrző Bizottság jóváhagyását. Ezért március végén, majd áprilisban Sulyok felkereste Nagy Ferenc miniszterelnököt, és támogatást kért tőle, majd ezután a SZEB vezetőivel folytatott tárgyalásokat a párt engedélyezéséről, és végül írásban is kérte annak hivatalos elismerését.¹⁴ Sulyokék 1946 tavaszán megpróbálták egy olyan politikai koncepciót is kialakítani, amely szerintük később alkalmas lehet arra, hogy a hatalmat átvegyék. 1946-ot átmeneti időszaknak tekintették, és elképzelésük az volt, hogy minimális programként először biztosítják a párt „puszta létét”, hogy majd azután lépésről lépésre, a kommunisták fokozatos viszaszorításával megpróbálják a döntést kicsikarni. Célkitűzéseik megvalósítása szempontjából minden rész kérdés felvetése és megvitatása céljából fontos szerepet szántak a parlamentnek azzal, hogy egy kisgazda – ellenzéki összefogás megteremtésével nagyobb nyomást gyakorolhassanak a végrehajtó hatalomra. A fontosabb politikai kérdések pártközi tárgyalások útján történő megoldása helyett döntően a parlamentre kívántak támaszkodni. A központi kormányzat irányítása alatt álló közigazgatást községi autonómiával akarták felváltani. Az „igazságos büntetőbíráskodás helyreállítását” pedig úgy képzelték el, hogy sürgetik a népbírók felszámolását.¹⁵ Ezek az elképzelések és célkitűzések azonban konkrét formában csak később, a párt programjában fogalmazódtak meg, amelynek kidolgozásához a vezetők az elismertetésükkel egyidőben hozzá is kezdtek.

A koalíciós pártok, illetve vezetőik a kisgazdapárti képviselők kizárásakor számoltak egy új politikai párt megalakításának lehetőségével, s így mikor ez a kérdés napirendre került, nem emeltek kifogást működése ellen. Lényegében ennek volt köszönhető, hogy V. Szviridov altábornagy a SZEB nevében 1946. július 4-én az alábbi szövegű levelet intézte Nagy Ferenc miniszterelnökhöz: „Tekintettel a kormány határozatára, valamint a kormányzati koalícióba tömörült összes magyar demokratikus pártok egyhangú kívánságára, hogy Sulyok Dezső nemzetgyűlési képviselő úrnak új párt alapítása engedélyeztesse, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság az Ön levelében foglalt kérelmet tudomásul vette.”¹⁶ A SZEB tehát egyelőre csak tudomásul vette a párt megalakulását, működéséhez engedélyt csak később adott. Nagy Ferenc a pártalakítás tudomásul vételéről azonnal értesítette Sulyokot, aki ezt követően s a program megszövegezése után a parlamentben is bejelentette az új párt megalakulását, és 1946. július 24-én – napirend előtti felszólalás formájában – ismertette a Magyar Szabadság Párt programját.¹⁷

Sulyok, mielőtt a konkrét program ismertetésére rátért volna, mindenképp szükségesnek tartotta a parlament tudomására hozni, hogy ők nem ellenségei a demokraciának, nem működtek soha együtt az ellenforradalmi rendszer vezetőivel, sőt, későbbi magatartásukkal sem adtak okot a méltatlan és a „politikai szabadság gondolatát súlyosan sértő elbánásra”.

A pártelnök a Szabadságpárt legfőbb külpolitikai célkitűzését abban jelölte meg, hogy „Magyarországot a jövőben minden eszközzel távol tartjuk bármely háborúban való tényleges részvételtől, és ezzel egyszer és mindenkorra lehetetlené tegyük, hogy orszá-

¹⁴ NN. I. köt. 764.

¹⁵ Sulyok 361–365.

¹⁶ Sulyok Dezső négy beszéde. A Magyar Szabadság Párt kiadása. Bp., 1947. 2.; Nagy Ferenc: *The struggle Behind the Iron Curtin*. New York, Macmillan, 1948. 267–268.

¹⁷ NN. II. köt. 333–340.

gunk és annak népe egy újabb háború szenvedéseit legyen kénytelen elszenvedni”, vagyis a legfőbb cél az ország semlegességének biztosítása. S ezt úgy vélte elérhetőnek, hogy Magyarország külpolitikája „ma és a belátható jövőben különösképpen tekintettel lesz a Szovjetunióra anélkül, hogy egyetlen lépést is kockáztatna, amely sértené vagy veszélyeztetné az angolszász hatalmak érdekeit”. A közvetlen szomszédainkkal kapcsolatos külpolitikát illetően Sulyok a legfontosabbként azt emelte ki, hogy Magyarország területi, gazdasági és egyéb kérdéseit a békeszerződésnek úgy kell szabályoznia, hogy a „Dunavölgy népei a kölcsönös megértés, engedékenységgel és egymásrautaltsággal szellemében végre egymásra találjanak”. Külön hangsúlyozta, hogy „ezt a célt csak olyan béke valósíthatja meg, mely a néprajzi, történelmi és gazdasági szempontokat méltányosan összeegyeztetve, egy államban egyesíti a földrajzilag egy tömbben lakó és népiség szerint egy testet alkotó népeket, azoknak a néptöredékeknek pedig, amelyek így is idegen impérium alatt maradnak, megadja a teljes egyenjósúságot, nemzeti sajátosságuk szabad érvényesítési lehetőségét, és ezzel közelebb hozza a határok spiritualizálásának idejét”. Ugyanakkor követelte azt is, hogy amint lehetőség nyílik rá, Magyarország legyen tagja az Egyesült Nemzetek Szervezetének, mivel hazánk is magáévá teszi azokat az alapelveket, amelyekre ez a szervezet felépült.

A Magyar Szabadság Párt belpolitikájával összefüggésben Sulyok Dezső hangzatosan megtagadott minden közösséget a fasizmussal és a reakcióval, ugyanakkor mindenfajta egypártrendszert a fasizmus megjelenési formájának minősített. Sőt, még az olyan politikai rendszert is, amelyben a pártok együttműködése olyan szoros, hogy az a szövetkezett pártokon kívül álló „más demokratikus törekvések” érvényesülési jogosultságát tagadja, illetve lehetetlenné teszi. A program elítélte többek között a választójog korlátozását és az internálás intézményét. Gazdaságpolitikájában a magántulajdonon felépülő és az egyéni kezdeményezés szabadságát biztosító gazdasági rend megteremtéséért szállt síkra. Kifejezetten a gazdasági szükség okából elfogadhatónak tartotta azonban — megfelelő kártalanítás mellett — a föld ásványi kincseinek köztulajdonba vételét az „országos érdekekkel bíró” energiaforrások államosításával bezárólag. Helyesnek tartotta és támogatta az értékálló pénz megteremtésére irányuló törekvéseket, de egyúttal hangsúlyozta azt is, hogy „gazdasági életünk egyensúlyát és állandóságát természeti kincseinkkel és a magyar nép egyetemének munkájában rejlő értékekkel fedezett külföldi kölcsön segítségével és jóvátételi terheink elviselhető évi szolgáltatásokra beosztott új szabályozásával kívánjuk helyreállítani”. Ezzel egyidejűleg Sulyok megmásíthatatlan történelmi tényként vette tudomásul pártja nevében „a feudalizmus végső felszámolását és az eddigi föld nélküli parasztságnak, a nemzet legfőbb fenntartó elemének a földhözjuttatását”. Sikraszállt „a belterjes agrár kisgazdaságokon alapuló termelési rend” kiépítése és a mezőgazdasági szövetkezeti rendszer kialakítása mellett. A földreformot a program nem tekintette „a korábbi birtokos osztály ellen alkalmazott bosszú művének”. Sulyok azonban pártja nevében is leszögezte, hogy „a nemzet anyagi erejéhez mért lehető méltányos kártalanításban kell részesíteni a volt földtulajdonosokat és meg kell teremteni a biztonságot a földtulajdonnak, mind az új, mind a régi tulajdonosok irányában”. A Szabadságpárt az ország újjáépítésében vitathatatlanul nagy szerepet szánt a keresztény erkölcsi elveknek, a vallás-erkölcsi nevelésnek és nyíltan rokonságot vállalt a hasonló szellemtől áthatott európai pártokkal. Sulyok kifejtette azt is, hogy pártja elítél mindenféle korrupciót, mindenekelött az „intézményesített pártkorrupciót” és a pártok közjogi uralmát, amit gyökeresen fel kell számolni.

Védelmébe vette a múlt rendszer szakembereit, és tőlük várta – a „tudatlanság nehézségeivel küzdő műkedvelőkkel” szemben – az ország újjáépítésének megindítását. Egyúttal súlyosan elítélte a B-lista rendeletet, pontosabban annak végrehajtását, mivel szerinte az eredményezte a „közigazgatás pusztá lehetőségét is veszélyeztető oktalan túlkapásokat”. Mindezek után még azt is kijelentette, hogy pártja ellenzéki párt, s nem ellenzékiekieskedő, az ország és népe jövőjének legalább olyan meggyőződéses és „önzetlen harcosa”, mint a többi, a parlamentben is képviselt politikai párt.

A Magyar Szabadság Párt programjában voltak törekvések a realitások bizonyos mértékű tudomásul vételére. Ilyenek a földreformmal kapcsolatos álláspont, a nyersanyag- és energiaforrások államosításának tudomásul vétele s a stabilizáció szükségességének elismerése. Kétségtelenül pozitív a fasizmustól és az ellenforradalmi rendszertől való elhatárolódás is. A program legjellemzőbb vonása azonban a leplezetlen és nyílt kommunistaellenesség volt. A Sulyok által kifejtett elvekre kezdettől fogva rányomta bélyegét az a tény, hogy a Szabadságpárt a gyakorlatban a koalíción kívül állt, pontosabban a koalícióellenes – keresztény színezetű – városi és falusi jobboldali elemek gyűjtőhelye volt, és a konkrét politikai kérdésekben lényegében fenntartás nélküli képviselőjévé vált a különböző jobboldali, reakciós irányzatoknak.

A Magyar Szabadság Párt már indulásakor számolt a kisgazdapárti jobbszárny támogatásával, illetőleg esetleges csatlakozásával. Erre utal egyébként a szabadságpárti Hegymegi Kiss Pál által kezdeményezett akció, amelynek során 60 nemzetgyűlési képviselő aláírását sikerült megszerezniük a parlament rendkívüli összehívása céljából.¹⁸ A kisgazdapárti jobbszárnyak a Szabadságpárt irányában való tájékozódása és gyakorlati együttműködése nem vonta maga után az FKGP közeledését a baloldali pártokhoz. Így, legalábbis pillanatnyilag, nem igazolódott a baloldali pártoknak, mindenekelőtt a Kommunista Pártnak az az elképzelése, hogy a Szabadságpárt fellépésével a koalíció megszabadul legfőbb tehertételétől, a kisgazdapárti jobbszárnytól, és ezzel megszilárdulnak a koalíciós pártok kapcsolatai. A kisgazdapárti jobbszárny továbbra is szoros kapcsolatot tartott fenn, és együttműködést mutatott – elsősorban a parlamentben – a Szabadságpárttal, illetve képviselőivel. Amikor kiderült, hogy a SZEK egyelőre nem engedélyezi a Magyar Szabadságpárt működését, maga Nagy Ferenc miniszterelnök is azon a véleményen volt, hogy mindent meg kell tenni Sulyok pártjáért, mivel az, mint ellenzéki párt a parlamentben is képes nyíltan szembeállni a kommunista törekvésekkel még olyan kérdésekben is, amelyeket a miniszterelnök szerint „a koalícióban résztvevő kisgazdapárt nem tehet”.¹⁹

Sulyok parlamenti zászlóbontását a polgári ellenzék is megleléssel fogadta. Zsolt Béla azonban a Magyar Radikális Párt nevében Sulyokhoz intézett levelében²⁰ felhívta a pártelnök figyelmét arra, hogy az ellenzéki politikus mindig veszélyes helyzetben van, főleg ha a párthívek elsősorban negatív okokból csatlakoznak hozzá; nem azért, mert programját helyeslik, hanem, mert a kormányzat célkitűzéseivel szemben állnak. Figyelmeztette Sulyokot, hogy a nagybirtokosok, bankárok, tőkések, sőt még a katolikus egyház is elsősorban tőle várják a támogatást hatalmi befolyásuk növeléséhez. „Mi is

¹⁸ NN. II. köt. 324.

¹⁹ Nagy Ferenc 268.

²⁰ Haladás, 1946. július 25.

ellenzékiek vagyunk, ha elvek és gyakran a módszerek kérdésében is közelebb is állunk a Baloldali Blokkhoz, mint Hozzád” – szögezte le Zsolt. Zsolt Sulyok szereplésétől várta, hogy „az addig ellenforradalmi jellegű és polgárháborús célú ellenzékiesség azzá a valóban demokratikus ellenzékiességgé higgadjon, amelynek legvakmerőbb törekvése legfeljebb a törvényes eszközökkel kiharcolt politikai váltógazdaság – természetesen csak a demokrácián belül”.

Az 1946 nyarán létrejött Magyar Szabadság Párt azonban – „működési engedély” hiányában – hosszabb ideig jóformán kizárólag csak a nemzetgyűlésben fejtett ki tevékenységet. A magyar kormányküldöttség 1946 júniusi washingtoni, londoni és párizsi látogatását követően – amelynek tulajdonképpeni célja a magyar békecélok megismertetése és elfogadtatása volt – Nagy Ferenc miniszterelnök csak a hazaérkezése után egy hónappal tartotta meg a nemzetgyűlésben külpolitikai beszámolóját. A beszámoló feletti parlamenti vita során a képviselők közül egyedül Sulyok Dezső, a Szabadságpárt elnöke vetette fel a magyar külpolitika felülvizsgálatának szükségességét. Sulyok július 26-i felszólalásában²¹ – két nappal a Magyar Szabadság Párt parlamenti bemutatkozása után – megfogalmazta, hogy szerinte az országnak milyen külpolitikai orientációt kellene követnie. Elsőrendű, hogy a nemzetgyűlés deklarálja „Magyarország semlegességét”. Sikraszállt az egységes Európa megteremtésének gondolata mellett is, amelynek célja az lenne, hogy a három nagy mellett – és nem ellenük – olyan „negyedik” világpolitikai tényezővé váljon, amely a világpolitika szekerében a hiányzó „negyedik kereket” jelentené. A békeszerződés-tervezet nyilvánosságra hozatala után a Magyar Szabadság Párt volt az, amely leginkább igyekezett kihasználni és a maga javára fordítani a tervezet által kiváltott tömegelégedetlenséget. Tulajdonképpen erre utalt Sulyok augusztus 8-i nemzetgyűlési újabb felszólalása²² is, amelyben a békeszerződés-tervezet nemzetgyűlési megvitatását javasolta abból a célból, hogy a nemzetgyűlés tiltakozzék ellene, és „kérjen a világ népeitől Magyarország számára igazságos és méltányos békét”. A nemzetgyűlés azonban elnapolta a javaslatot.

A Magyar Szabadság Párt képviselői nemzetgyűlési tevékenységük során nemcsak a külpolitikai kérdésekkel foglalkoztak igen aktívan, hanem a belpolitika napirenden lévő aktuális és fontos kérdéseivel is. A stabilizáció előkészítésének fontos s egyben befejező állomását jelentette az államháztartás 1946. január 1. – október 31. napjáig terjedő viteléről szóló törvényjavaslat beterjesztése és július 31-én történt elfogadása. A stabilizáció jobboldali bírálói, mindenekelőtt Vásáry István és Nagyiván János, akik tisztában voltak azzal, hogy a törvény elfogadását már nem tudják megakadályozni, megpróbáltak bizonytalanságot kelteni a stabilizáció sikerével szemben. Vásáry István a gazdasági nehézségekért és bajokért a Gazdasági Főtanácsot tette felelőssé, és arra hivatkozott, hogy a stabilizáció legfontosabb feltételét, a költségvetést, nem biztosították. Tagadta, hogy a B-listának bármilyen szerepe is lenne a stabilizáció megteremtésében. „Ez a javaslat – szögezte le Vásáry – a kormánynak éppen olyan felhatalmazást ad az eddigi hibás inflációs pénzügyi politikának a nemzetgyűlés ellenőrzésétől függetlenül való folytatására, mint ahogy eddig mentek a dolgok gazdasági és pénzügyi téren.”²³ Nagyiván János, a

²¹ NN. II. köt. 508–520.

²² Uo. 922–925.

²³ Uo. 583.

Szabadságpárt másik képviselője már rögtön azzal kezdte felszólalását, hogy ő sem a maga, sem pártja nevében nem tudja elfogadni a törvényjavaslatot. A stabilizáció sikerét azzal próbálta megingatni, hogy az lényegében hátrányos a parasztság számára, mivel nem biztosítja a helyes arányt a mezőgazdasági termékek ára és értéke között. A törvényjavaslatot a szabadságpárti képviselők kifogásai és tiltakozása ellenére a nemzetgyűlés elfogadta, s így már semmi sem állhatott az útjába annak, hogy augusztus 1-én megjelenjék az új, értékálló pénz, a forint.²⁴

A stabilizáció megteremtését szentesítő törvényjavaslat elfogadása után két héttel került sor a kormány részére rendeletek kibocsátására adott felhatalmazást meghosszabbító törvényjavaslat nemzetgyűlési vitájára. A felhatalmazás meghosszabbítása azért vált szükségessé, mert a korábbi törvény érvénye július 31-én lejárt. Az új javaslatot a parlament közjogi és alkotmányjogi bizottsága megtárgyalta, s a korábbihoz képest lényeges változtatásokat eszközölt rajta. Révész Lászlónak, a javaslat előadójának indoklása szerint ezeknek a módosításoknak az volt a lényegük, hogy a felhatalmazás terjedelmét tárgyilag is korlátok közé szorították. A nemzetgyűlés által alkotott törvényektől eltérő intézkedéseket és rendeleteket a kormány az új felhatalmazási törvényjavaslat alapján sem hozhat, és a közigazgatás szervezetét megváltoztató intézkedéseket sem lehet. Az új javaslat az időhatár tekintetében is korlátokat szabott a felhatalmazási jog körének, kimondva, hogy a felhatalmazás jogköre csak október 31-ig terjed.²⁵ A Magyar Szabadság Párt képviselői tulajdonképpen ennek a törvényjavaslatnak a parlamenti vitáját használták fel arra, hogy általános kormány- és baloldalelleses támadásba kezdjenek.

A törvényjavaslatához az MSZP részéről elsőként Sulyok Dezső pártelnök szólott hozzá. Felszólalásában²⁶ azonban sajátos módon elsőként a stabilizáció kérdéseit érintette. Annak „korszakos” jelentőségét ugyan ő már nem vonta kétségbe, viszont eredményeinek taglalását arra használta fel, hogy kifejtse álláspontját a koalíció fenntartását, szerinte, leginkább elősegítő intézkedésekről és pártja további politikai orientációjáról. Így mindenekelőtt arra muatott rá, hogy az agrárról további támogatást mellőzni kell. Ezt nemcsak a parasztság anyagi helyzetének romlása, hanem az értelmiség szempontjából is fontosnak tartotta. Sulyok nem vonta kétségbe a munkásosztály politikai érvényesülésének fontosságát, de róla csak mint kisebbségről volt hajlandó tudomást venni. Ezért nagyobb érvényesülést követelt a másik, „a nagyobb, kevésbé szervezett, de gazdasági erejénél, számarányánál, hagyományainál fogva szintén jelentékeny tényezőt képező” polgárság számára. Sulyok álláspontja – bár konkrétan erre felszólalásában nem utalt – lényegében megegyezett a Kisgazdapárt többségének a paraszti-polgári demokrácia megvalósításáról alkotott korabeli felfogásával. Ez utóbbin tulajdonképpen nem változtat az sem, hogy míg Nagy Ferencék elsősorban a parasztság vezető szerepéről beszéltek, addig Sulyok a polgárság jelentőségét hangsúlyozta.

²⁴ A stabilizáció gazdasági és pénzügyi előkészítésének problémáit részletesen elemzi *Berend T. Iván*: Újjáépítés és a nagytőke elleni harc Magyarországon 1945–1948. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962. 171–195. A koalíciós pártok álláspontjára és magatartására vonatkozóan részletesebben ld.: *Balogh* 252–268.

²⁵ NN. III. köt. 3.

²⁶ Uo. 49–65.

A paraszti-polgári demokrácia hirdetői számára azonban a legnagyobb akadályt továbbra is a baloldal politikája és magatartása jelentette. Így nem tekinthető véletlennek az sem, hogy a felhatalmazás meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat parlamenti vitája során a Sulyok után felszólaló kigazdapárti és szabadságpárti képviselők szinte kivétel nélkül azt próbálták bebizonyítani, hogy a különböző, korábban kiadott rendeletek és intézkedések, sőt az új javaslat is elsősorban a baloldal számára kedvezőek, s a kormányzat is túlságosan engedékeny a baloldal törekvéseivel szemben. Drózdy Győző – szemben pártelnökének véleményével – már nyíltan kijelentette, hogy a Szabadságpárt a felhatalmazási javaslatához a bizalom hiányában nem járul hozzá. E bizalom hiányának konkrét okait viszont csak a Szabadságpárt később felszólaló képviselői próbálták megindokolni, illetve magyarázni. Így Ternay István mindenekelőtt a B-lista végrehajtása körüli visszásságok felszámolását, pontosabban a B-lista revízióját követelte a kormánytól, valamint azt, hogy állítsák fel az új paraszti érdekképviseleti szervezetet, de sikraszállt a községi választások mielőbbi megtartásáért is. Ternay tulajdonképpen az egész koalíciós politikát rossznak tartotta, mivel, szerinte, ebben nem érvényesült kellőképpen a „polgári vonal”, hanem csak a „kommunista párt irányba” és elképzelései valósulnak meg „minden ellenkező érv és érdekek ellenére”.²⁷ A kormány iránti bizalmatlanságot s ezért a szóban forgó törvényjavaslat elutasítását Vásáry József, Kováts László és Lévy Zoltán szabadságpárti képviselők viszont elsősorban a kormányzat hibás külpolitikai lépéseivel, döntően a párizsi békekonferencia előkészítése során tanúsított magatartásával indokolták. Lévy az ellenzék nevében javaslatokkal is előállt. Követelte a kormánytól, hogy ne fogadjon el olyan területmegállapodást, amely nem egyezne meg az érdekelt népek kívánságaival; a magyar kormány a békekonferencián kérje azt, hogy a jóvátételt az ország teherbíróképességéhez mérten állapítsák meg; Csehszlovákia magyarlakta területeit, nevezetesen a Csallóközt és Mátyusföldet, csatolják vissza; Erdélyről döntsenek külön, de a Székelyföld mindenképpen kerüljön magyar fennhatóság alá. Jugoszláviával kapcsolatban pedig azt tartotta szükségesnek megjegyezni, hogy „a végleges rendezés a két demokratikus nép kormányzatának megegyezése folytán valószínűleg a jövő feladatai közé fog tartozni”.²⁸ A felhatalmazás meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatához a Magyar Szabadság Párt részéről végül Hegyemegi Kiss Pál szólott hozzá, aki természetesen szintén nem fogadta el a javaslatot, sőt, egyenesen a demokráciával összeegyeztethetetlennek tartotta azt, hogy a nemzetgyűlés törvényhozó munkájával szemben – a felhatalmazás meghosszabbításával – előnyben kívánják részesíteni a rendeleti törvényhozást. Hegyemegi egyúttal a nemzetgyűlés feladatává kívánta tenni azt is, hogy oldja meg a községi önkormányzat kérdését, valamint a paraszti érdekképviselet megszervezésének ügyét. Ez utóbbiak tekintetében ő is a legfontosabb teendőnek azt tartotta, hogy minél előbb tartsák meg a községi választásokat, és alkossanak törvényt a mezőgazdasági érdekképviseletről.²⁹

A szabadságpárti követelések, különösen ami azok belpolitikai célkitűzéseit illeti, nem voltak újak, többségükben megegyeztek a Kigazdapárt korabeli követeléseivel. 1946 augusztusában-szeptemberében, az MSZP parlamenti tevékenységének megélénkülésével egyidőben, az FKGP is fokozta politikai aktivitását. A községi választások követelésének

²⁷ Uo. 172.

²⁸ Uo. 290.

²⁹ Uo. 317.

napirenden tartása lényegében azt is jelentette, hogy az FKGP továbbra sem mondott le korábbi „arányosítási” igényeiről, a politikai erőviszonyoknak a maga javára történő megváltoztatásáról. Az FKGP a községi választások megtartását a parasztság megnyeréséért folytatott küzdelem egyik újabb fontos állomásának tekintette, a mezőgazdasági érdekképviselet ügyében pedig egyenesen kezdeményezőként lépett fel. A fentebbi törvényjavaslat nemzetgyűlési vitája során, a nemzetgyűlés 1946. augusztus 23-i ülésén Kiss Sándor, a parasztszövetség igazgatója – önálló kisgazdapárti indítványként – betervezte a mezőgazdasági érdekképviseletről szóló törvényjavaslatot. Tárgyalására azonban nem kerül sor. Ebben a SZEB aggályai mellett közrejátszott az a tény is, hogy különösen a munkaközvetítés problémáját illetően a koalíciós pártok képviselői sem tudtak egységes álláspontra jutni.³⁰ A mezőgazdasági érdekképviselet ügye azonban ezzel még nem került le véglegesen a politikai küzdelmek színteréről. A Szabadságpárt a későbbiek során e követelést ismételten felvetette, megoldásának hangoztatásáról lényegében soha nem mondott le.

1946 őszén a katolikus egyház felső vezetése is számolt a községi választások esetleges megtartásával. Külön katolikus párt indulásának tervét ugyan elvetették, de a püspökkari konferencia 1946. szeptember 6-án határozatban mondta ki, hogy „a községi választásokon Sulyokékat, ahol pedig nincsenek, vagy valamely fontos szempont javasolja, a kisgazdapártot támogathatnók”.³¹ Külön katolikus párt indulását, illetve megszervezését ekkor egyébként a Kisgazdapárt sem támogatta, ugyanakkor Mindszenty hercegprímás és közvetlen környezete is attól tartott, hogy egy külön katolikus párt megosztaná az egyház mögé felsorakozó politikai erőket, s ezért Barankovicsékat is arra igyekezett rávenni, hogy külön párt megszervezése helyett, ha valóban megtartják a községi választásokat, akkor inkább Sulyokékkal próbáljanak együttműködni.³² A községi választások megtartására azonban, a koalíción belül felmerült újabb ellentétek következtében, nem került sor. Sulyok Dezső viszont Nagy Ferenc és Kovács Béla közbenjárására 1946. október 11-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól megkapta a Magyar Szabadság Párt működéséhez a hivatalos engedélyt.³³ A SZEB levele egyúttal Nagy Ferenc tudomására hozta azt is, hogy az engedély megadásánál mindenekelőtt a miniszterelnök ama ígéretét vették figyelembe, hogy a „Szabadság Párt tevékenysége a magyar demokrácia megerősítésére fog irányulni, és ezzel erősíti a koalíciós magyar kormány tekintélyét és a magyar köztársaság presztizsét”.³⁴

Sulyok Dezső a működési engedély birtokában felkereste Nagy Ferenc miniszterelnököt, és saját maga, valamint pártja nevében köszönetét fejezte ki neki fentebb említett közbenjárásáért. A pártelnök a koalíciós pártok vezetői közül Nagy Ferencen kívül csak Veres Pétert, a Nemzeti Parasztpárt elnökét látogatta meg. E látogatások azonban inkább csak protokoll jellegűek voltak, politikai együttműködési megállapodások, vagy egyéb közös elhatározások megvitatására ezeken nem került sor.³⁵ 1946 novemberében Sulyok

³⁰ Balogh 314–323.

³¹ Esztergomi Prímási Levéltár. M. 1.

³² Uo.

³³ Nagy Ferenc 300.

³⁴ Világ, 1946. október 23.

³⁵ Sulyok 366.

már elérkezettnek látta az időt arra, hogy pártjával országos méretű szervezkedésbe kezdjen, és önállóan szervezze meg a polgári ellenzékét. Az országos méretű szervezkedés megindításának a nyitánya a Magyar Szabadság Párt 1946. november 24-én megtartott sportcsarnokbeli nagygyűlése volt.

A Magyar Szabadság Párt zászlóbontó nagygyűlését több ezer főnyi hallgatóság előtt – a beszédeket hangszórók közvetítették a kívül rekedt tömeg számára – Hegyemegi Kiss Pál, a Szabadságpárt képviselő csoportjának legidősebb tagja nyitotta meg.³⁶ Hegyemegi megnyitóbeszédében röviden ismertette a párt azon törekvéseit, amelyeknek szerinte legfontosabb célja olyan „nemzeti demokrácia” megteremtése lenne, ami a szabadságszeretet, rend, igazság és a tiszta erkölcs alapelveire épül, s így teremti meg a jobbiztonságot, a magyarság összefogását, a „háborítatlan magyar életet”. Sulyok Dezső pártelnök itt elhangzott „programadó” beszédében újra összefoglalta, illetve megismételte az MSZP programjának azokat a legfontosabb követeléseit és célkitűzéseit, amelyekről már korábban – júliusi nemzetgyűlési felszólalásában, a pártprogram ismertetése során – szolt. Ezután sajátos módon „értékelte” a felszabadulástól 1946 novemberéig eltelt időszak legfontosabb bel- és külpolitikai eseményeit, illetve kérdéseit. A Kisgazdapártot, pontosabban vezetőinek „megalkuvó” politikáját támadta azért, mert több ízben is „elárulta és minősíthetetlen módon cserbenhagyta a mezőgazdasági termelő osztályt”. Így – többek között – megróttta a Kisgazdapártot azért, hogy a földreform kezdeményezését átengedte a baloldali pártoknak, nem vitte keresztül a nemzetgyűlésben a mezőgazdasági érdekképviseleti törvényjavaslatot, valamint azért is, hogy a stabilizáció után az agrárrollót olyan tágra „engedte kinyitni”, ami veszélyezteti a mezőgazdasági termelést és „előbb-utóbb feltétlenül tönkreteszi és koldusbotra juttatja azokat a paraszti tömegeket, amelyek bizalmukat a kisgazdapártba helyezték”. Sulyok ugyanakkor maga sem adott új agrárprogramot korábban meghirdetett agrárpolitikai törekvéseihez képest. Korábbi véleményét – a földreformnak, mint történelmi ténynek a tudomásul vétele – megismételve arra hívta fel hallgatósága figyelmét, hogy ma már „nem lehet mást csinálni, mint a megromlott termelőerő visszaállítására mindent el kell követni”. Sulyok pártja nevében az „egyenlő érvényesülés elvét” hirdette, de csakis az „élet kapuján belépő fiatalság” számára. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy „kinn az életben már nem lehet szó egyenlőségről”.

A Szabadságpárt elnöke korábbi politikai elképzeléseinek megfelelően egyúttal ismét felvetette a koalíció jobboldali átalakításának a tervét. Ennek alapját, szerinte, a tömegek rokonszenvének megszerzése képezné, amely után lehetségessé válna a „szélső-baloldal” visszaszorítása. Az „új koalíciónak” – e tervben – a két munkáspárt mellett „egy, az evangéliumra támaszkodó, spiritualista világnézetet valló, az egyéni tulajdont fenntartani kívánó s az individuum jogait elismerő párt”, vagyis a Magyar Szabadság Párt lett volna a tagja. Ezzel Sulyok nemcsak a népi demokratikus rendszer továbbfejlesztését kívánta megakadályozni, hanem egyúttal annak visszafordítását is szerette volna elérni. „Ma, az adott kül- és belpolitikai helyzetünkben az egyetlen elképzelhető helyes kor-

³⁶ A Magyar Szabadság Párt nagygyűlésén elhangzott beszédek szövege megtalálható a „Sulyok Dezső négy beszéde” c. kiadványban. (Magyar Szabadság Párt kiadása, Budapest, 1947. 32.) A nagygyűlés szónokaitól vett idézetek e kiadványból valók, így a külön hivatkozástól ebben az esetben eltekintünk.

mányzás az – szögezte le Sulyok –, hogy a kommunista párttal együtt, de nem annak járszalagján és nem annak szuggesztíója alatt egy polgári demokratikus kormányzat együttműködés formájában vigye az ország ügyeit.” Kommunista- és baloldallelens beszédének befejezésekor pártja nevében ismételtén kijelentette, hogy „új világnézet, új elszántságot, új akaratot hozunk. Mi húsz évszázad kommunizmusát szociális tartalommal akarjuk megtölteni . . . Mi azt hisszük, hogy mi vagyunk az egyetlen, utolsó alkalom és ebben a tudatban és azzal a mélységes meggyőződéssel, hogy Isten nem hiába teremtett minket, és hivatás vár ránk nemzetünk életének jobbá tételében, kérünk benneteket: az Istenért, nyujtsátok ide kezetekeket!”

A sportcsarnoki nagygyűlésen gróf Pálffy József, a Keresztény Demokrata Néppárt korábbi szervezője és vezetője volt pártja, illetve a keresztény erők nevében jelentette be csatlakozását a Magyar Szabadság Párthoz. Pálffy és csoportja úgy gondolta, hogy miután saját pártját 1945 őszén nem sikerült „hivatalosan” is elismertetni, a PDP-vel való „házassága” pedig rosszul sikerült, talán a Szabadságpárt lesz az a politikai szervezet, amely az ő és környezete elképzeléseit és politikai célkitűzéseit majd megvalósítja, illetve győzelemre viszi. Pálffy – Sulyokhoz hasonlóan – a krisztusi demokrácia megteremtéséért hirdetett harcot, nyíltan megmondta, hogy a demokrácia korabeli formáját nem tartja jónak, sőt a rendszert elítéli; ők nem osztálpártként, hanem az „egyetemes magyarság” pártjaként kívánnak politizálni. Kommunista, illetve munkáspártellenes kirohanásait azzal tetézte, hogy beszéde végén leszögezte: „. . . tudjuk, hogy a mi politikai felfogásunk éppen a magyar munkásság becsületes részénél igen nagy visszhangra talál. És nem fogjuk megengedni, hogy vörös lepellel vonják be a nemzetiesen gondolkodó magyar munkásságot.” Az MSZP zászlóbontó nagygyűlésén Oberschall Ilona a női társadalom, Nagyiván János pedig a földműves, illetve gazdátársadalom nevében szolt a hallgatósághoz, és egyúttal azok csatlakozását is bejelentette. A nagygyűlés szónokai közül a napi politikai kérdéseket Nagy Vince és Vásáry József elemezte. Ők már nemcsak a pártok – elsősorban a kisgazdapárt – politikai tevékenységét tartották rossznak, hanem a nemzetgyűlés, illetve az egész kormány addigi munkáját is. Nagy Vince a kormány bírálata után éles támadást indított a Gazdasági Főtanács ellen is. „Ez a Gazdasági Főtanács oly romboló munkát végzett a magyar nemzeti vagytonban – állapította meg –, a magántulajdon alapján álló gazdasági rend minden kategóriáját úgy aláasta, hogy csak egy kis fúvó szélnek kell jönnie és ahelyett, hogy proletárjainkat nyugat-európai színvonalra emelnék fel, az egész ország proletarizálódik, lesüllyed és általános nyomorba dől.” Elítélte az internálási módszereket, és követelte, hogy a népbírósi intézményt is reformálják meg. Vásáry József pedig nem kevés demagógiával elmondott beszédét azzal fejezte be, hogy „Mi igazi demokráciát, igazi szabadságot akarunk és nem tűrjük, hogy amikor mi a szabadság és az igazság mellett kiállunk, ezt a harcunkat reakciónak minősítsék!”

A Magyar Szabadság Párt első nyilvános nagygyűlésén elhangzott felszólalásoknak kisgazdapárt-ellenes megnyilatkozásai mellett volt egy másik feltűnő vonása is. A kormányzati politika, illetve a baloldal belpolitikájának bírálata után a Szabadságpárt képviselői az ország külpolitikáját, pontosabban külpolitikai orientációját ezúttal – szemben a korábbi megnyilatkozásaikkal – nem érintették, nem tették bírálat tárgyává. A párizsi békekonferencia befejezése, illetve a négy nagyhatalom külügyminisztereinek New York-i tanácskozásaiban – amikor a párizsi békekonferencia ajánlásait végleges formába öntötték – Sulyokék nem vállalkoztak új külpolitikai orientáció meghirdetésére. E

tervüket továbbra is a békeszerződés aláírása utáni időszakra tartották fenn, arra számítva, hogy a megszállás megszűnése után a belpolitikai fordulat végrehajtásával együtt egy új külpolitikai orientáció válik majd lehetővé számukra.

A Kisgazdapárt hivatalos lapja, a Kis Újság a Szabadságpárt nagygyűlésén elhangzott politikai vádaskodásokra megpróbált válaszolni, de a párt vezetői joggal számíthattak arra is, hogy az MSZP megpróbál majd soraikba behatolni, a kisgazda pártvezetéssel elégedetlen tisztviselői és egyéb kispolgári, polgári rétegekben szervező, illetve toborzó munkát kifejtteni s megbontani a kisgazdapárt mögé felsorakozott polgári erők egy részét.³⁷ A polgári ellenzék pártjai részéről ezúttal a Polgári Demokrata Párt foglalt állást Sulyokék hivatalos zászlóbontásával kapcsolatban. Supka Géza, a PDP egyik vezető személyisége a Világ hasábjain elemezte a szabadságpárti nagygyűlés tapasztalatait, legfőképpen Sulyok Dezső beszédét. Supka azt találóan – és tegyük hozzá, hogy jogosan – hasonlította egy „ekvilibrista mutatvány”-hoz, megjegyezve, hogy „a legkevesebb salto mortale sikerül a politika arénájában”.³⁸

A budapesti zászlóbontás után 1946 decemberétől már vidéken is megjelentek a sulyokista pártszervezők. A Szabadságpárt vidéki szervezése két nagyobb hullámban, 1946. december – 1947. januárban és 1947 tavaszán zajlott le. Kecskeméten még decemberben jórészt a PDP helyi vezetői és tagjai dr. Nagy László pártelnökkel az élen próbálták megalakítani a Szabadságpártot.³⁹ A gyöngyösi járásban szintén ekkor indult meg az MSZP szervezése, de érezhetően megerősödött a párt befolyása Sulyok szűkebb patriájában, Pápán és környékén is.⁴⁰ 1947. január 4-én a párt vezérkarából Sulyok Dezső pártelnök, Halter Béla főtitkár, Némethy Jenő a párt főügyésze, Vásáry József, a vidéki szervezkedés vezetője, Drózdy Győző, Ternay István és Kiss Ferenc társaságában Szegedre látogatott, ahol másnap Nagyiván Jánossal együtt a szegedi Nemzeti Színházban tartottak nagygyűlést.⁴¹ A délmagyarországi tagtoborzás megindítását szolgáló nagygyűlést Sulyok Dezső tulajdonképpen arra használta fel, hogy a nagy nyilvánosság előtt válaszoljon Nagy Ferenc december 3-i nyilatkozatára, amelyben a kisgazdapárt vezére többek között a következő kijelentést tette: „A Szabadság Párt gyűlése óta (a november 24-i zászlóbontó nagygyűlés – I. L.) tudjuk, hogy politikailag hol kell keresni Magyarországon a reakciót, és minden igyekezettel azon leszünk, hogy ki is füstöljük a reakciót a magyar politikai életből.” Nagy Ferenc felszólította a Kisgazdapárt tagjait, hogy szakítsák meg kapcsolataikat Sulyokékkal.⁴² A miniszterelnök nyilvánvaló taktikai célokat szolgáló kijelentései – a

³⁷PI Arch. 285/1–5. Az MKP lapja, a „Szabad Nép”, a következőképpen reagált az MSZP zászlóbontására: „... senki se remélt a bemutatkozás alkalmából lojalitást a demokratikus rend iránt. A koalíción kívül álló, tehát a koalícióval és ezen belül valamennyi párttal szemben ellenzéki álláspontot elfoglaló Sulyok-párt gyűlésén is azok jelentek meg, akiknek megjelenésére mindenki számított: a demokráciával szemben álló kárvallott úri osztály, a faji és nemzetiségi gyűlölködés ismert típusai, a nagypolgárság és a tőkések hirtelen »spiritualistává« alakult képviselői.” (Szabad Nép, 1946. november 26.)

³⁸Világ, 1946. november 30.

³⁹PI Arch, 274/16–193.

⁴⁰PI Arch. 274/16–92.

⁴¹Sulyok 367–368. Az Országos Pártközpont Vezetőségének az említetteken kívül még a következők voltak a tagjai: Nagy Vince és Vásáry István társelnökök, Pálffy József ügyvezető alelnök, Kuchinka Gyula pártigazgató és Pirity Ferenc háznagy.

⁴²Kis Újság, 1946. december 5.

koalíciók belül felmerült újabb ellentétek, az államosítások körüli pártközi tárgyalások és viták idején – összhangban voltak a Kisgazdapárt vezetőinek azzal az elképzelésével, hogy az FKGP 1946 végén továbbra is „időhúzásra” rendezkedjen be. Sulyok azonban Nagy Ferenc nyilatkozatából nem ezt a következtetést vonta le, s ezúttal a korábbi megnyilatkozásaihoz képest is sokkal élesebben és szélsőségesebben fogalmazva mondott véleményt a koalíciós pártokról. Így a FKGP-t, pontosabban politikáját már „végérvényesen” alkalmazatlannak tartotta arra, hogy Magyarországon a polgári gondolat, illetve a polgári politika védelmezője legyen. Az MKP-val kapcsolatban leszögezte, hogy „öncélú közvetítőként fúrta magát a megszálló hatalom és a magyar nép közé”. Az SZDP-ről pedig, a Peyer-csoport memorandumának ismeretében kijelentette, hogy „Ennek a pártnak azok a részei, amelyek a humanista eszmét tartják irányadónak magukra nézve, el fognak szakadni a materializmustól; mert egy szájból egyszerre hideget és meleget nagyon nehéz fűjni”.⁴³ A koalíció negyedik pártját, az NPP-t még arra sem tartotta méltónak, hogy beszédében egyáltalán említést tegyen róla. A Szabadságpárt elnöke szegedi beszédében a nagy nyilvánosság előtt először fejtette ki bővebben a pártprogram, szerinte, három legfontosabb alapelvének; a keresztény erkölcsnek, a nemzeti gondolatnak és az ún. tiszta demokráciának a lényegét. A keresztény erkölcsnek a napi politikában való érvényesítése azt jelentette volna, hogy az iskolából, pontosabban az iskolai oktatásból nem szabad kiküszöbölni a vallásoktatást, hanem a szerzetes tanárookra kell bízni. A nemzeti gondolat Sulyok szerint nem valami sovíniszta vagy nacionalista uszítás, hanem annak kifejezésre juttatása, hogy a magyarság „egy népnél sem alábbvaló”, az ún. tiszta demokrácia pedig azt jelenti, hogy „a demokratikus erőknek a lehető legteljesebb és legrendszerettebb kifejlesztését” kell a hétköznapi életben is megvalósítani. A keresztény erkölcs, a nemzeti gondolat és a „tiszta demokrácia” elvét azonban – a napi politikai siker szempontjából – Sulyok szerint egy negyedikkel is kell bővíteni, mégpedig a szocializmus eszméjének hirdetésével. Ez utóbbi megvalósítását azonban nem „materialista és osztályharcos alapon” képzelte el, hanem a pápai enciklikák (az 1891-es *Rerum novarum*, az 1931-ben kiadott *Quadragesimo anno* és az 1937-ben megjelent *Divini Redemptoris*) útmutatásai szerint.⁴⁴ Sulyok durva koalícióellenes támadásával és a pártprogram alapelveinek részletes kifejtésével egyetlen fontos célt kívánt elérni Szegeden: a nagyméretű vidéki tagtoborzás megindítását. Tulajdonképpen e célt szolgálta a párt szervezeti szabályzatának a kidolgozása is, amit az MSZP vezetősége 1947. február 20-i ülésén tárgyalta meg, illetve hagyott jóvá.⁴⁵

A „Magyar Szabadság Párt szervezeti szabályai”⁴⁶ vagy más néven a pártalkotmány szerint a párt célja „alkotmányos úton a demokratikus politikai szervezetbe tömöríteni mindazon magyar állampolgárokat, akik a független magyar államban az ember természetes és elidegeníthetetlen jogai alapján félelemtől és nélkülözéstől mentesen, a keresztény hitelvek és erkölcsi törvények követelményei szerint kívánnak élni”. A párt szervező munkájában figyelmet kíván fordítani – foglalkozásra való tekintet nélkül – a magyarság

⁴³ Sulyok Dezső négy beszéde 21–22.

⁴⁴ Uo. 23–24.

⁴⁵ *Némethy* 170.

⁴⁶ Tájékoztató. Amit minden pártagnak tudni kell. A Magyar Szabadság Párt kiadása. Budapest, 1947. 3–16.

valamennyi rétegére. A szervezeti szabályzat szerint a párt tagja lehetett minden olyan 18. évét betöltött magyar állampolgár, aki „politikai jogainak gyakorlásától jogerős bírói ítélettel megfosztva nincs, és erkölcsi szempontból kifogás alá nem esik”, vagyis lényegében mindenki számára kitárták a kapukat. A szervezeti szabályzat széles körű hatalmat ruházott a párt elnöki tanácsára, vagyis arra a néhány politikusra, akik a pártot megalakították. Az elnöki tanács – Sulyok Dezső, Nagy Vince, Vásáry István, Pálffy József, Halter Béla, Némethy Jenő, Vásáry József, Kuchinka Gyula és a politikai tanács négy kiküldötte – döntött ugyanis a nemzetgyűlési képviselői és a székesfővárosi törvényhatósági tagok jelöléséről; irányította a „párt aktuális politikáját”, megállapította az egyes megyei és nagybudapesti szervezetek által az országos küldöttségbe delegálható küldöttek számát, összehívta „elnöke útján” az országos küldöttséget, és megállapította ülésének tárgysorozatát. Hatáskörébe tartozott a párt háznagyának, központi pénztárosának és két pénztári ellenőrének a megválasztása is. Sulyok „egyszemélyi hatalmát” a szervezeti szabályzat azon paragrafusával biztosította, amely szerint „Az országos pártelnök képviseli a pártot a hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben, összehívja és vezeti az elnöki tanács és a politikai tanács üléseit, ellenőrzi és irányítja a tisztviselők működését”.

A szervezeti szabályzat elfogadása után – különösen február végétől-március elejétől kezdve – már az ország legtöbb megyéjében megjelentek a Szabadságpárt képviselői és szervezői. Nem tekinthető a véletlen művének, hogy különösen azokon a vidékeken próbáltak kifejteni nagyobb aktivitást, ahol korábban, a két világháború között, a keresztény párt befolyása meglehetősen erős volt. Egerben a volt kisgazdapárti képviselő, Milassin Kornél alapította meg a pártot. Egyidejűleg egész Heves megyében megindult a párt szervezése.⁴⁷ Sajátos módon Tarnasádonban a kisgazdapártból kizárt baloldali elemeket tévesztette meg átmenetileg a párt hangzatos neve.⁴⁸ Márciusban Sopron megye különböző helyein – főleg a tisztviselők csatlakozása révén – szintén bontogatta szárnyait a párt.⁴⁹ Veszprém megyében elsőként Zircen bontott zászlót a Szabadságpárt. Somogy megyében Tabon jelentkezett a párt. Március végén a nemrég még kisgazdapárti képviselő, Gróh József esztergomi érseki jogtanácsos lett a Szabadságpárt Esztergom megyei szerveztének megalapítója.⁵⁰ Tolna megyében 1947. március 30-án Cikón került sor a zászlóbontásra, a korábban szintén kisgazdapárti képviselő, Lábady Nusser Antal vezetésével. Áprilisban a megye több helységében, így Bonyhádon, Dunaszentgyörgyön alakultak szervezetek, Szekszárdon, Dunakömlődön, Pakson, Tamásiban, Dunaföldváron és Simontornyán pedig „erős szimpátia” mutatkozott a párt irányában.⁵¹ Pécsen március végén már mintegy 1500 tagot számlált a MSZP, akik jórészt a helyi kisgazdapártból léptek át, de megtalálhatók voltak soraikban olyan egyének is – közel 400-an –, akik a Szociáldemokrata pártból léptek át hozzájuk.⁵² A március 16-i gyűléssel Miskolcon és

⁴⁷ 1947 áprilisában Gyöngyösön már több mint 1200 tagja volt a pártnak, néhány volt helyi szociáldemokrata vezető is csatlakozott hozzá. (PI Arch. 253(1–139).)

⁴⁸ PI Arch. 274/19–94.

⁴⁹ PI Arch. 274/16–211.

⁵⁰ PI Arch. 274/16–179.

⁵¹ PI Arch. 274/16–227.

⁵² Baranya megyei Levéltár. Főispáni bizalmas iratok. 5/1947. sz.

Borsod megyében is megkezdődött a szabadságpárti szervezkedés. A tisztviselők és alkalmazottak mellett Diósgyőrött, Ózdon itt-ott a munkások körében is érdeklődtek a párt, s különösen Holnap című lapja iránt. Nyíregyházán március 18-án alakult meg a helyi szervezet mintegy 80 tag részvételével.⁵³ Abaúj-Torna vármegyében a márciusi „lendületes szervezési munka” eredményeként nyolc községben sikerült megalakítani a Szabadságpártot, sőt Alsóvadászton a helyi szociáldemokrata elnök és titkár is, a tagság nagyobb részével együtt, belépett az MSZP-be.⁵⁴ A március 23-i hódmezővásárhelyi gyűlésen azonban közáporral és vasdorongokkal „fogadták” a Szabadságpárt szervezőit. Hasonlóan botrányba fulladt Sulyokék április 27-i nyíregyházi nagygyűlése, amely után Szabolcs megyében már nem is igen próbálkoztak pártszervezéssel.⁵⁵

1947 áprilisában Békés megye néhány helységében a kisgazdapárti tagság átlépésével igyekezett a szabadságpárt sorait megerősíteni. Kétegyházán mintegy 50 volt szociáldemokrata vasutas alapította meg a pártot. Erre az időszakra Csanád megyében három helyen hoztak létre szervezetet, és április elején már előkészületeket tettek több községben, sőt Makón is, a párt megalakítására. Magyarbánhegyesen – az MKP helyi szervezetét kivéve – lényegében minden más párt felbomlott és tagjaik a Magyar Szabadság Párthoz csatlakoztak. Az alakuló ülésen 1400-an vettek részt, szinte az egész falu lakossága.⁵⁶ Áprilisban Észak-Pest megyében Vácott alakult meg a párt. Órszentmiklóson gyűlést tartottak, de sem itt, sem Dömösön – ahol szintén voltak pártalakítási kísérletek – nem sikerült létrehozni az MSZP helyi szervezeteit. Szolnok megyében a nagy agitáció ellenére is csak a tiszai alsó járásban, valamint Túrkevén és környékén tudtak néhány szervezetet létrehozni. Szegedi szervezkedésének sikerét az ipartestületi választásokon elért, várakozáson felüli, látványos győzelme jelentette.⁵⁷ Áprilisban a Nyugat-Dunántúlon is megpróbált újabb vidéki szervezeteket létrehozni az MSZP, Vas megyében elsősorban a körmendi járásban jelentkezett szervezője, de számottevő sikert nem ért el. Pászthory István ügyvéd, a párt nemzetgyűlési képviselője több községben is megpróbálta kibontani a Szabadságpárt zászlaját, de ez csak két helységben vezetett eredményre.⁵⁸ Április végén és május elején Győrben és Győr-Moson megyében ért el sikereket a szervezés terén a párt. Győrben Morvai (Moravek) Dezső B-listázott vagongyári tisztviselő alakította meg a Szabadságpártot, a sokoróaljai járásban pedig gróf Pálffy József, a párt ügyvezető alelnöke irányította a szervezkedést, nem is eredménytelenül.⁵⁹

Márciusban és áprilisban, egyidőben a nagyobb mérvű vidéki szervezkedés kibontakoztatásával, a Magyar Szabadság Párt megpróbálta fővárosi szervezeteit is „megerősíteni”, sőt olyan helyeken és körökben is igyekezett nagyobb propagandát kifejteni, ahol korábban alig, vagy egyáltalán nem volt politikai befolyása. Így mindenekelőtt az egyetemi hallgatóság körében fejtettek ki nagyobb agitációs- és propagandamuńkát. Március

⁵³ Holnap, 1947. március 28.

⁵⁴ PI Arch. 274/16–95.

⁵⁵ Sulyok 369.; Filep János: Az MKP szervezeteinek kialakulása és harca Szabolcsban 1944–1948. MSZMP Szabolcs-Szatmár Megyi Bizottsága VB kiadása. 1970. 83–84.

⁵⁶ Csongrád megyei Levéltár. Csongrád megye főispánjának iratai XXI. l. 4086/1947. sz.

⁵⁷ PI Arch. 274/16–197.; 285/1–5.

⁵⁸ PI Arch. 274/16–231.

⁵⁹ PI Arch. 285/10–201.; 274/16–164.

19-én megalakították az MSZP műegyetemi csoportját, valamennyi kar képviseletével.⁶⁰ Áprilisban kerületi pártnapokat tartottak, amelyeken néhol több száz főnyi hallgatóság előtt ismertették a párt programját s a hallgatóság összetételének, érdeklődésének megfelelően kommentálták a legfontosabb kül- és belpolitikai eseményeket. Így a pártnapok előadói elsősorban a február 10-én aláírt békeszerződés következményeit, várható nemzetközi és hazai hatását „magyarázták”, véleményt nyilvánítottak a köztársasággellenes szervezkedésről, sőt a pártban külön szemináriumokat szerveztek a népbírói ítéletekről is.⁶¹ A szervező, illetve propagandamunka szempontjából Sulyokék igen nagy jelentőséget tulajdonítottak a Holnap c. napilapjuk kiadásának, amelynek első száma 1947. március 15-én jelent meg 40 000 példányban. Ez a sajtóorgánum azonban csak 10 alkalommal látott napvilágot. A lap ellen – reakciós hangvétele miatt – a munkáspártok támogatásával a nyomdász szakszervezet sztrájkot szervezett, s így az március 28-án véglegesen megszűnt.

A Magyar Szabadság Párt 1947 tavaszán kibontakozó nagyobb szervezkedési hullámának a nyilvánvaló és közvetlen célja a kisgazdapártból kiábrándult tömegek megnyerése, majd ezzel egyidőben az egész polgári jobboldal erőinek tömörítése, országos méretű megszervezése volt. A Szabadságpárt e téren, főként vidéki városokban ért is el sikereket, de nem egy helyen a paraszti lakosság körében is számottevő visszhangra talált hangos, ellenzéki demagógiája. Nem tekinthető véletlennek – a már korábban említettekén túl – az sem, hogy az MSZP tevékenysége az ország azon helyein mutatkozott a legsikeresebbnek, ahol az FKGP felszabadulás utáni „új tömegeivel” került kapcsolatba. Ezt kétségtelenül elősegítette az a körülmény is, hogy nemritkán az FKGP-nak hátat fordított vagy onnan eltávolított jobboldali nemzetgyűlési képviselők vették kezükbe az MSZP szervezését. 1947 márciusában-áprilisában az FKGP-ből korábban kizárt képviselők közül már a Szabadságpártban fejt ki így politikai tevékenységet Lábady Antal, Felvinczy László, Jármay Gyula, Milassin Kornél és Palinay Ferenc.

A Szabadságpárt régi és új képviselői a szervezési munka mellett természetesen továbbra is igen aktív tevékenységet fejtettek ki a nemzetgyűlésben. Erre különösen jó alkalmat kínált az 1946–47. évi költségvetés, valamint a felhatalmazási törvényjavaslat 1947. február 6-tól április 22-ig elhúzódó vitája. A költségvetési javaslat általános vitájában Sulyok Dezső pártelnök a különböző számadatok, matematikusokat is zavarba ejtő, erősen egyéni módon való csoportosításával-elemzésével, az új költségvetést az 1938-assal összehasonlítva mutatta be. Arra a következtetésre jutott, hogy azt még „gazdasági szempontból” sem tudja sem a maga, sem pártja nevében elfogadni.⁶² A költségvetés „politikai szempontú” elemzése, pontosabban bírálata így az MSZP többi képviselőjére várt. Erre a különböző minisztériumok költségvetési tervezeteinek, illetve a felhatalmazási törvényjavaslatnak a tárgyalása kapcsán került sor.

Nagy Vince, Vásáry István, Lábady Antal, Hegyemegi Kiss Pál, Ternay István, Drózdly Győző s a Szabadságpárt nevében felszólaló többi képviselő a kormányzati munka jobboldali bírálatának során egyúttal ismét általános támadást indított a baloldal, pontosabban a Kommunista párt politikája ellen. A különböző tárcák költségvetésének elutasí-

⁶⁰ Holnap, 1947. március 21.

⁶¹ PI Arch. 274/7–228.

⁶² NN. V. köt. 85.

tásával egyrészt akadályozták a folyamatos kormányzati munkát, sőt mi több, a kormány megbuktatására törekedtek, másrészt olyan határozati javaslatokat terjesztettek elő, amelyeknek esetleges elfogadása, illetve végrehajtása a baloldal politikájának lejáratására, végső fokon Sulyokék kormányra kerülésének megvalósítására szolgált volna. Így például Lévay Zoltán az igazságügyi tárca költségvetésének vitájában azzal az indítvánnyal állt elő, hogy utasítsa a nemzetgyűlés a kormányt, hogy terjesszen elő törvényjavaslatot a halálbüntetés intézményének eltörlésére, a népbíróságok tevékenységének beszüntetésére. Végül „Utasítsa a nemzetgyűlés a kormányt széles körű közkegyelemre, amnesztia előterjesztésére, erre vonatkozólag törvényes szabályozás előkészítésére, hogy ezáltal is a béke a lelkekben helyreállhasson, és a kiengesztelődés szellemében az igazi újjáépítés megindulhasson, és a demokrácia megszilárdulhasson.”⁶³ Palinay Ferenc a belügyi tárca vitája során egyenesen azt javasolta, hogy a nemzetgyűlés alakítson olyan állandó bizottságot, amelynek „feladata volna felügyeletet gyakorolni a rendőrség – beleértve a politikai rendőrséget is – és az összes letartóztatási és fegyházügyi felett.”⁶⁴ A Szabadságpárt képviselői elsőként csatlakoztak Zsedényi Bélának 14 párton kívül képviselő nevében tett ama deklarációjához, amely a vallásoktatás fakultatívva tétele ellen irányult.⁶⁵ „A fakultatív hitoktatás bevezetése – olvasható a szabadságpárt állásfoglalásában – meggyőződésünk szerint nem progresszív, hanem egyenesen retrográd lépés volna. A közoktatás terén a haladás iránya a fakultatív oktatással szemben a kötelező oktatásnak kedvez. . . Mi elvetjük a fakultatív vallásoktatás gondolatát.”⁶⁶ Jellemző, hogy a fakultatív vallásoktatás bevezetése körül kibontakozó parlamenti vitában még a katolikus egyházhoz közel álló Demokrata Néppárt képviselője, Bálint Sándor is, pártja nevében, csupán annak a véleményének adott hangot, hogy „elalkudhatatlan követelmény, hogy e kérdés Magyarországon is csak kétoldalú szabályozással kerülhet szabályozásra”,⁶⁷ vagyis egyértelműen még ő sem vetette el a vallásoktatás fakultatívva tételére irányuló javaslatot. A Magyar Szabadság Párt elutasította a további államosításokra tett kormányjavaslatokat is. „Az államosítás folyamatában a belföldi és külföldi tapasztalatok szünetet parancsolnak – írta a Holnap 1947. március 23-i száma. – Most már a szakértők kerüljenek sorra: ki kell elemezni – a pártoktól függetlenül –, hogy az eddigi államosítások miképpen hatottak vissza a gazdasági életre. Ha a visszahatások nem lennének kedvezőek, akkor a további államosítási terveket kár volna szorgalmazni.” Sulyok Dezső a költségvetési vitában elhangzott felszóló-

⁶³ Uo. 842–843.

⁶⁴ Uo. 990

⁶⁵ A nemzetgyűlés 1947. március 12-i ülésén Zsedényi Béla a pártonkívüliek nevében felolvasott deklarációjában többek között a következőket mondta: „A tervezett intézkedéseknek egyébként nemcsak sürgőssége, de tárgyi megokoltsága is kétséges. . . Egyébként még senkinek sem vált kárára az, hogy vallásos oktatásban részesült. A háború, valamint az átélte egyéb borzalmak folytán felszított szenvedélyeket és megbontott közszellemet a valláserkölcsi nevelés csak békítőleg és szelídítőleg, tehát kedvezően befolyásolhatja. Egy dolgozó társadalomban és végleges életformáit még csak most kereső demokráciában a valláserkölcsi szellemiségnek tehát nem visszaszorítására, hanem éppen terjesztésére volna szükség.” A deklarációt Zsedényi Béla, Miklós Béla, Moór Gyula, Pátzay Pál, Szőnyi István, Kovács Imre, Schlachta Margit, Dénes István, Veress Anna, Gróh József, Kiss István, Parragi György, Belső Gyula és Kovács László írta alá (NN. VI. köt. 652.)

⁶⁶ Holnap, 1947. március 18.

⁶⁷ NN. VI. köt. 705.

lalása során odáig ment, hogy az MKP által kidolgozott hároméves tervjavaslatot egyenesen olyanak minősítette, mint ami Magyarországon az „egyéni szabadság teljes megsemmisítését” jelentené. „Ha ezt a hároméves tervet abban a formában, amint azt közzétették, megvalósítják – tette hozzá –, akkor Magyarországon nem lesz gazdasági szabadság, nem lesz individuális gazdálkodás, akkor Magyarország bele fog torkollni a gazdasági kollektivizmusba.”⁶⁸

A közel két és fél hónapig elhúzódó költségvetési és felhatalmazási vita során azonban a legnagyobb feltűnést mégsem a fentebbi szabadságpárti megnyilatkozások jelentették, hanem Sulyok Dezső március 20-án benyújtott határozati javaslata. Ez alig egy héttel H. S. Truman amerikai elnök nevezetes 1947. március 12-ig kongresszusi üzenetének elhangzása után történeti. Az MSZP határozati javaslata Magyarország örökös semlegességének törvénybeiktatására vonatkozott. A javaslatban Sulyok, illetve az MSZP szerint kifejezésre kell jutnia annak, hogy „Magyarország minden néppel kizárólag békés úton kívánja rendezni vitáit, idegen hatalmak vitáival szemben eleve érdektelennek nyilvánítja magát, s ezen elhatározás alapján szövetségi, együttműködési, vagy éppen katonai szerződést egyetlen hatalommal vagy hatalmi csoportosulással sem hajlandó kötni”. Az előterjesztés, kiegészítő rendszabályként, a magyar hadseregnek – a belső rend fenntartására szolgáló és szigorúan pártatlan jellegű csekély milicián felüli – feloszlását is tartalmazta.⁶⁹ E javaslat jól fejezte ki a polgári jobboldal törekvéseit, hiszen Sulyokék is tisztában voltak azzal, hogy az adott helyzetben kimondottan Amerika-barát, illetve nyíltan szovjetellenes indítványt nem tehettek, ennek ugyanis sem kül-, sem belpolitikailag nem volt semmiféle realitása. Ezzel szemben úgy gondolták, hogy látszólag semleges, pártatlan állásfoglalásukkal esetleg megakadályozhatják azt, hogy a kormány a Szovjetunió mellett nyilatkozatot tegyen, vagy elkötelezze magát a későbbiekre vonatkozóan.⁷⁰

A Magyar Szabadság Párt fentebbi követelései tulajdonképpen nem voltak újak, Sulyokék már korábban, 1946 nyarán is kísérleteztek hasonló javaslat előterjesztésével, ugyanakkor törekvéseik megegyeztek a kisgazdapárt egy részének véleményével is. Így például Gordon Ferenc kisgazdapárti berni követ már 1946 szeptemberében javasolta Tildy Zoltánnak, hogy az FKGP nyíltan vesse fel Magyarország fegyveres semlegességének eszméjét, majd a fentebb említett parlamenti viták idején, 1947. február 12-én e javaslatát újból megismételte Gyöngyösi János külügyminiszter előtt. Gordon szerint Gyöngyösi ígéretet tett arra, hogy ezt újra felveti a köztársasági elnöknek, sőt megígérte, hogy a javaslatot ő maga is támogatja.⁷¹ Úgy véljük, így talán nem tekinthető véletlennek az sem, hogy a külügyi tárca költségvetésének vitája során a kisgazdapárti képviselők nem nyilatkoztak Sulyok indítványáról. Hallgatásuk nyilván a Sulyokkal való egyetértést jelentette. A koalíció többi pártja azonban elutasította Sulyok határozati javaslatát, így Magyarország örökös semlegességének indítványozása végleg lekerült a parlamenti viták napirendjéről.

A parlamenti vita során a Szabadságpárt képviselőinek indítványával és benyújtott határozati javaslataival a legbehatóbban Kádár János, az MKP szónoka foglalkozott.⁷²

⁶⁸ Uo. 1288.

⁶⁹ Uo. 1051.

⁷⁰ Balogh 408–410.

⁷¹ Gordon Ferenc: Adalékok 1945–1947 történetéhez. Látóhatár 1955. I. sz. 40.

⁷² NN. VI. köt. 1300–1311.

Nem rejtette véka alá az MKP azon törekvését, illetve elhatározását, hogy a párt fokozni kívánja a jobboldal elleni harcot, amelynek során egyúttal az MSZP-nek a politikai életből való kiszorítására, illetve szétzúzására törekszik. Kádár János a nemzetgyűlés március 27-i ülésén az MKP nevében a következőképpen összegezte véleményét a Magyar Szabadság Párttól: „Sulyokék szeretik időnként ellenzéknek nevezni magukat. Sulyokék politikájának azonban a tisztességes ellenzék szerepéhez és magatartásához semmi köze nincs. Az »ellenzék« nevet éppúgy bitorolják, mint ahogyan bitorolják pártjuk elnevezésében a szabadság» szót, Sulyokék nem ellenzéke a koalíciónak, hanem tudatos ellenségei a magyar népnek és a magyar demokráciának.” A továbbiakban az MKP szónoka arra mutatott rá, hogy a Magyar Szabadság Párt minden erejével a népi demokrácia eredményeinek lerombolására törekszik. „Meg kell azonban mondanom – hangsúlyozta Kádár –, hogy a magyar munkásság mindenestre el van szánva, hogy a fasizmust még a Sulyok-párt formájában sem fogja eltűrni Magyarországon.” Még ha Sulyokékat túlzás volt is a fasizmus vádjával illetni, mindenestre ebben az állásfoglalásban már benne volt az, hogy ha másképpen nem, az MKP a tömegekre támaszkodva fogja a Szabadságpartot a politikai életből eltávolítani. Sőt, Kádár János felszólalásából az is kiderült, hogy ha a reakciónak a visszaszorítása, illetve eltávolítása komoly akadályokba ütközne, akkor az MKP újabb választások útján igyekszik majd tisztázni a politikai erőviszonyokat Magyarországon. A Magyar Szabadság Pártot, illetve a reakció elleni harcot illetően hasonlóképpen foglalt állást az MKP Központi Vezetőségének 1947. április 4-i határozata is.⁷³

A Szociáldemokrata Párt az MKP-hoz hasonló álláspontra helyezkedett a Magyar Szabadság Párt megítélésében.⁷⁴ Sőt, Szakasits Árpád főtitkár az SZDP 1947. április 11-i összevetőségi ülésén már azt hangsúlyozta, hogy a „... Sulyok-párt akarva-nem akarva belenyargalt a fasizmusba, felhasználja a szabadságot és a demokráciát is sötét szándékának megvalósítására. De valamit mi is megtanultunk és azt mondjuk, hogy demokráciát csak a demokratáknak, a fasisztáknak pedig börtönt és internáló tábort. Ha engednénk, hogy ezek az új fasiszták az ország nyakára nőjenek, ha engednénk, hogy a demokrácia eszközeivel véghezvigyék azt, amit akarnak, nem ismernének könyörületet. . . . a fasizmus újból való jelentkezését csírájában kell elfojtani.”⁷⁵

A Magyar Szabadság Párt megélénkülő parlamenti működése s részben vidéki térhódítása ellenére sem tudott azonban 1947 tavaszán-nyarán országosan átütő sikert elérni. S ebben a baloldal, főleg a két munkáspárt tiltakozó fellépései mellett nem kis szerepet játszott az a tény, hogy a Kisgazdapártból kiábrándult tömegek jelentős része tartózkodott a nyíltan jobboldali magatartást tanúsító Szabadságpárthoz való csatlakozástól. A kisgazdapárti tömegek magatartásában ugyanakkor szerepet játszott az is, hogy az FKGP képviselői, ha a parlamentben nem is, de vidéki gyűléseiken március végétől, április elejétől kezdve már nyíltan támadták a Szabadságpárt tevékenységét.⁷⁶ A támogatást illetően váratott magára a katolikus egyház vezetőinek végső állásfoglalása is. Nagy Vince ugyan felkereste Mindszenty József hercegprímást, és tőle kért segítséget a Szabadságpárt támogatására, de ő „elhárította” ezt a kérdést. „Szerintem – mondotta Mindszenty

⁷³ MKP és SZDP határozatai 471–472.

⁷⁴ Népszava, 1947. március 21, március 23, március 30.

⁷⁵ Népszava, 1947. április 12.

⁷⁶ Világ, 1947. március 20.

Nagynak – a kormánnyal szemben álló pártoknak együttműködésre van szükségük. Ezt legjobban úgy tudják megvalósítani, hogy elismernek maguk fölött egy, a parlamenten kívül álló tekintélyt, akitől egységes vezetést, irányítást fogadnak el.”⁷⁷

1947 tavaszán nem javultak a Magyar Szabadság Párt kilátásai a tekintetben sem, hogy a parlamentben vagy azon kívül működő valamelyik polgári ellenzéki párttal, illetve csoportosulással lépjen esetleg szövetségre. A Demokrata Néppárt néhány parlamenti képviselője, szimpatizált ugyan Sulyokék egyik-másik javaslatával és ellenzéki magatartásukkal, mégsem mutatott hajlandóságot arra, hogy szövetségre lépjen az MSZP-vel. Az egyébként is erőtlén Polgári Demokrata Párt, illetve a parlamenti képviselettel nem rendelkező Magyar Radikális Párt pedig ekkor már egyenesen elutasította a Sulyokékkal való együttműködés gondolatát.⁷⁸ Sőt, Zsolt Béla a Haladás hasábjain nyílt támadást indított a Magyar Szabadság Párt képviselői és támogatóik ellen. Zsolt a korábban általa még demokratikus ellenzék vezérének aposztrofált Sulyokról áprilisban már azt írta, hogy elképesztő „zabolátlan demagógiájának az a módja, amelyet a parlamentben, de főként vidéki beszédeiben szabadjárá eresztett, s amely arra vall, hogy Sulyok nem kormányt akar buktatni a demokrácián belül, hanem magát a demokráciát akarja aláaknázni és lejáratni”. A baloldali liberális polgári ellenzéki politikusnak az MSZP-ről – a párt jobboldali tevékenységének megélékülése hatására – az a véleménye alakult ki, hogy most már a Szabadságpárt nem ellenzéke a demokratikus kormánynak, hanem egyenesen ellensége a demokráciának. „Aki az amerikai jegyzék és a Truman-jegyzék óta a parlament ülésein látta és hallotta a Szabadságpárt fenyegetéseit – szögezte le a továbbiakban Zsolt –, önkénytelenül arra a jelenetre emlékeztet, amikor a náci képviselők először jelentek meg a weimari Németország parlamentjében.” Végül pedig annak a véleményének adott hangot, hogy „bármint is van, a baloldali pártok, amelyek féltik a demokráciát, most úgy érzik, joguk van a demokrácia ellenségével szemben más eszközökkel is védekezni, mint amilyenekkel a Baloldali Blokk jóhiszemű ellenzéke ellen küzdenek”.⁷⁹

A Magyar Szabadság Párt kilátásai a nyári hónapokban sem javultak, hanem egyre tovább romlottak. Az MKP korábbi célkitűzésének megfelelően nyíltan a párt teljes felszámolására, szétzúzására törekedett. Rákosi Mátyás és a párt más vezetői nagygyűlésein egyre élesebb támadást indítottak Sulyokék ellen. Hasonló volt a helyzet a másik két baloldali párt – az SZDP és az NPP – gyűlésein is. A szabadságpárti gyűlések viszont a baloldali tömegek fellépése következtében általában rendezavarással, Szegeden, Miskolcon és a főváros néhány kerületében pedig verekedéssel végződtek.⁸⁰ Ugyanakkor továbbra sem vált valóra Sulyoknak az az elképzelése, hogy a Kisgazdapártból eltávolított, vagy onnan kivált valamennyi polgári ellenzéki politikust, illetve követőiket összefogja, velük szövetségre lépjen. Ezek ugyanis Nagy Ferenc miniszterelnök lemondása után már jórészt önállóan próbáltak szervezkedni.

Nagy Ferenc lemondása után Sulyok a parlamentben tett még egy utolsó kísérletet arra, hogy a polgári ellenzéket összefogja. A Dinnyés-kormány programja feletti vitában

⁷⁷ Nagy Vince 338.

⁷⁸ Világ, 1947. április 3.; április 11.

⁷⁹ Haladás, 1947. április 3.

⁸⁰ Szabad Nép, 1947. május 12.; június 13.; július 17.; NN. VII. köt. 885–890.

ezért „új programot” hirdetett meg. Felhasználva azokat a rágalmakat, amelyek a nyugati sajtóban Nagy Ferenc lemondása után Magyarországról megjelentek, újabb durva támadást intézett a népi demokratikus kormányzat ellen. Felszólalásában kijelentette, hogy ők – mármint a Szabadságpárt – a demokráciának „nem ezért a válfajáért” harcoltak és harcolnak, amelyet a kommunista és a baloldal helyesnek tart, s abban összegezte véleményét, hogy az ország „valóságos rendőrállammá” alakult át. Sulyok úgy vélekedett, hogy Magyarországon a polgári rendnek és a polgári politikának még van létjogosultsága. Szerinte ennek egyedül csak az lehet a biztosítéka, ha az ország a külpolitikában a semlegesség deklarálásával kifejezésre juttatja azt, hogy a nagyhatalmak „imperialista vagy világnézeti harcához” semmi köze sincs, a belpolitikában pedig a polgári társadalom felsorakozik a kisgazdapárt mögé.⁸¹ Ennek az „új programnak” és megvalósításának azonban akkor már semmi realitása nem volt. A baloldal egyre hevesebb és erősebb támadása következtében s a nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások miatt Sulyoknak már sem a parlamentben, sem azon kívül többé nem sikerült szövetségesre találnia.

A Magyar Szabadság Párt vezetőinek és személyesen Sulyok Dezsőnek 1947 június-júliusi taktikájára jellemző volt, hogy a munkások fellépései, a szabadságpárti gyűlések „rendbontói” ellen egyenesen Rajk László belügyminisztertől kértek segítséget. Rajk azonban – Sulyok visszaemlékezése szerint – nyíltan megmondta, hogy rendőri oltalomra csak akkor számíthatnak, ha verekedésre kerül sor, s a „verekezőket a rendőrök szétválasztják”,⁸² amire őket egyébként a törvény is kötelezi. Sulyok július közepén felkereste Tildy Zoltánt is, aki viszont közölte vele, hogy az FKGP részéről semmiféle támogatást nem kap.⁸³ Sulyok végül Mindszentyhez fordult segítségért. Esztergomi látogatása alkalmával azonban meg kellett győződnie arról, hogy a hercegprímás – ahogy azt már korábban Nagy Vincének is megmondta – nem támogatja pártját.⁸⁴

A Magyar Szabadság Párt végső összeomlásában azonban a fenti tényezőkön kívül igen jelentős szerepet játszott az, hogy a választójogi törvény módosítása – amely Sulyok Dezsőt és néhány társát kizárta a választhatók köréből – teljesen nyilvánvalóvá tette, hogy az MSZP a jövőben már sem a nemzetgyűlésben, sem azon kívül nem töltheti be a koalíció polgári ellenzékének szerepét. Tulajdonképpen ennek a nyílt beismerése volt a Magyar Szabadság Párt politikai tanácsának 1947. július 21-i döntése, amely kimondta a párt feloszlását.⁸⁵ Másnap a nemzetgyűlés üléstermében napirend előtti felszólalásában Nagy Vince nyilatkozatban hozta a képviselők tudomására, hogy a Magyar Szabadság Párt „a választójogi törvény vitájában nem vesz részt, éppúgy nem vesz részt ennek a törvénynek alapján elrendelendő választásokban sem”.⁸⁶ A nyilatkozat elhangzása után a szabadságpárti képviselők elhagyták az üléstermet. Közülük Sulyok Dezső, Nagy Vince, Halter Béla, Pálffy József, Sthüterné Oberschall Ilona már augusztusban külföldre távozott.

„A Sulyok-párt önfeloszlata és megokolása – állapította meg a Szabad Nép – szervesen bekapcsolódott abba a rágalomhadjáratba, amelyet a Sulyok-párt hosszú idők

⁸¹ NN. VII. köt. 850–855.

⁸² Sulyok 372.

⁸³ Némethy 179–180.

⁸⁴ PI Arch. 274/7–228.

⁸⁵ Sulyok 373. és Nagy Vince 316–317.

⁸⁶ NN. VIII. köt. 446.

óta hazánk ellen folytat. Kifelé akarta demonstrálni, hogy Magyarországon nincs szervezkedési szabadság, s ezzel már jó előre alá akarta ásni a demokratikus választások sikerét. A vég méltó volt a pályafutáshoz.”⁸⁷ A Szabadságpárt „önkritikus” önfelosztása azonban nem egyszerűen a politikai kudarc beismerését jelentette. Azt a célt is szolgálta, hogy szabaddá tegye az utat más polgári ellenzéki irányzatok, illetve csoportok számára, amelyek feltehetően nagyobb eséllyel vehetnek részt a politikai küzdelmekben. Ezek a politikai csoportok, illetve irányzatok valamilyen formában már korábban is jelen voltak a magyar politikai életben. Az új választások lehetősége, majd kiírása pedig egyenesen az alkalmat kínálta részükre a tekintetben, hogy „önálló arcukat” újból megmutassák, vagy ha korábban nem sikerült, most a parlamentbe is bekerülhessenek. Közülük a Polgári Demokrata Párt, a Demokrata Néppárt és a Magyar Radikális Párt már korábban is formális pártként működött. A többiek – a Független Magyar Demokrata Párt, Magyar Függetlenségi Párt, Keresztény Női Tábor – azonban csak a Kisgazdapárt széthullása után kezdtek önállósulni, illetve szervezkedni, s a választások idején, 1947 júliusában-augusztusában alakultak tényleges politikai szervezetekké, pártokká.

Л. Ижак

Образование и деятельность Венгерской Партии Свободы в 1946—1947 гг.

(Резюме)

Автор статьи, после нарисования противоречий внутри коалиции, развёртывающихся весной 1946 г. показывает условия образования Венгерской Партии Свободы и усилила за официальное признание партии. Летом 1946 г. Контрольная Комиссия Союзников приняла к сведению образование партии, но она выдала разрешение для действия партии только в октябре 1946 г. Таким образом партия была вынуждена проявить деятельность в первых месяцах своего существования исключительно в национальном собрании, о которой говорится очень подробно в статье.

Осенью 1946 г. после «распускания знамён» в Будапеште, организаторы партии появились и в провинции. Организация партии свободы в провинции происходила в двух больших волнах — в декабре 1946 г. и в январе и весной 1947 г. Вместе с показанием этой организации автор следит с вниманием за очень активной работой, ведённой представителями партии в национальном собрании весной 1947 г., потом он излагает стремления или же решения Венгерской Коммунистической Партии, которые были направлены на вытеснение Венгерской Партии Свободы из политической жизни, точнее говоря на разгромление партии.

Вопреки оживляющей деятельности Венгерской Партии Свободы в парламенте и в частности на провинциях, она весной-летом 1947 г. не могла достичь решающего в масштабах всей страны успеха. Автор, обнаруживая причины этого в выступлениях протеста двух рабочих партий, сдержанности масс, разочарованных в Партии Мелких Сельских Хозяев, точке зрения руководите-

⁸⁷ Szabad Nép, 1947. július 23. A Népszava a következőket írta: „Nagy Vince a nemzetgyűlésen bejelentette a Szabadságpárt feloszlását és szervezeteinek megszűnését. Aki ezen búsolni akarna, hagyja gyorsan abba. A megszünt Szabadságpárt képviselői nem vonulnak vissza a politikai élettől, máris komoly tárgyalások folynak Pfeiffer Zoltán designált pártvezér és több sulyokista képviselő között. Majd csak mennek együtt valamire.” (Népszava, 1947. július 23.)

лей католической церкви, поведении других партий оппозиции и т.д., в конце концов показывает обстоятельства самораспуска партии свободы. Это обозначило не только признание политического краха, но в то же время и той цели, чтобы сделать путь свободным для других буржуазных направлений или же групп, которые с большим шансом предположительно могут принимать участие в политических боях в Венгрии.

L. Izsák

**Hungairan Liberty Party: Establishment
and Activity 1946–47**

(Resume)

After giving the main features of the coalition contradictions coming to light on the spring of 1946 the study demonstrates the circumstances of the establishment of the Hungarian Liberty Party (Magyar Szabadság Párt) led by D. Sulyok, former Smallholders' Party politician, and the efforts for the official acceptance of the party. The Allied Control Commission took notice of the establishment of the party but the official permission was issued only in October 1946. That is why the party could display its activity only in the national assembly in the first months of its existence, what is detailed by the article.

On the autumn of 1946 after the announcement of the new party's platform in Budapest the organizers also appeared in the country. The provincial organization of the Liberty Party took place in two etapes i.e. from December 1946 to January 1947 and on the spring of 1947. The study shows the organizations as well as the very active work at the national assembly, displayed by the party's representatives on the spring of 1947. Then it sets forth the efforts of the Hungarian Communist Party or rather the decision of it, aiming at driving out the Hungarian Liberty Party from the political life or to be more precise at destroying it.

In spite of its animated activity in the Parliament and of its partially provincial gaining ground, the Hungarian Liberty Party could not break through in the country on the spring and summer of 1947. Revealing the causes – the protests of the two workers' parties, the reserve of the masses disillusioned from the Smallholders' Party, the viewpoint of the catholic church leaders, the attitude of the other parties in opposition – the study demonstrates the circumstances of the party's self-dissolution. It meant not only the admission of the failure, but at the same time served the purpose to unblock the way for the other bourgeois alignments and groups of opposition which could be expected to take part in the political struggles with bigger chances in Hungary.